

УДК 342. 25: 352 (71)

Закоморна Катерина Олександрівна –

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Kateryna O. Zakomorna –

candidate of juridical sciences, associate professor,
assistant professor of the department of state building,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77, Pushkinskaya str., Kharkiv, Ukraine)

Основи організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді

Розкрито основи організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді. Визначено фактори впливу на формування змісту основ організації та діяльності муніципальних органів влади. Висвітлено сутність правової, територіальної та матеріально-фінансових основ організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді.

Ключові слова: матеріально-фінансова основа, муніципальні органи влади в Канаді, основи організації та діяльності, правова основа, територіальна основа.

Раскрыты основы организации и деятельности муниципальных органов власти в Канаде. Определены факторы влияния на формирование содержания основ организации и деятельности муниципальных органов власти. Освещены сущность правовой, территориальной и материально-финансовых основ организации и деятельности муниципальных органов власти в Канаде.

Ключевые слова: материально-финансовая основа, муниципальные органы власти в Канаде, основы организации и деятельности, правовая основа, территориальная основа.

K.O. Zakomorna Bases of Organization and Activities of Municipal Government in Canada

The main issue of the agenda of the modern state building in Ukraine is reforming of the public administration in regions. Features of the national constitutional reform in this sphere are the implementation of mechanisms of the decentralization power. Studying experience of Canada, where creation of local government with the powerful status was the way of decentralization of the power, will improve municipal theory and practice in Ukraine.

Ukrainian scientists in their writings focus on different elements of the organization and activities of municipal governments in European countries and in Ukraine. In particular, Y. Kozyura has considered relationship between federation and provinces and territories, the structure of municipal institutions, tendency and patterns of the development of local authorities in Canada. However, basis, as the element of the organization and activities of municipal governments in Canada, in the Ukrainian municipal law doctrine has not analyzed. The purpose of the article is to identify basis of the organization and activities of municipal governments in Canada and determine characteristics and peculiarities of the legal, territorial, material and financial bases.

One element of the organization and activities of municipal governments in Canada is the basis. The important factor in the formation of the contents of organization and activities of municipal government was the introduction of the model “multilevel governance” in Canada. The legal basis is norms of the Constitutional Act of 1867 (the federal level), legislation provinces and territories (level of regions) and by-laws of municipalities (the local level). Regarding the territorial basis of the organization and activities of municipalities, the authorities of the federation, provinces, territories and municipal agencies adopt relevant acts according to various quantitative and qualitative indicators of the subject area. For the effective functioning of the municipal government necessary material and financial conditions were created, which were provided by the federal programs, intergovernmental transfers and local taxes.

Keywords: *bases of organization and activities, legal basis, material and financial basis, municipal government in Canada, territorial basis.*

Постановка проблеми. Ключовим питанням порядку денного сучасного державного будівництва в Україні залишається здійснення реформування публічного управління на місцях. Особливостями вітчизняної конституційної реформи в цій сфері є впровадження механізмів децентралізації влади. За думкою українських науковців, даний процес є достатньо складним, адже є потреба в одночасній модернізації системи місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та державної регіональної політики [1, с. 17]. Безумовно, опрацювання досвіду зарубіжних країн, в яких одним із способів децентралізації влади стало створення місцевих органів влади з потужним комплексом повноважень щодо надання послуг населенню, сприяє формуванню української моделі місцевого управління. Зокрема, у Федерації Канадських муніципалітетів вважають, що характер Канади знаходить своє відображення саме в її муніципальних утвореннях, адже останні – це ідеї, люди й спільний капітал, завдяки яким щоденні послуги підтримують якість життя громадян, економічну стійкість Канади та соціальну згуртованість [2]. Тому, в українській науці існує думка про те, що осмислення результатів організаційних, структурних і функціональних реформ публічного управління в провінціях Канади сприяє вдосконаленню теорії та практики державного будівництва в Україні, допоможе уникнути багатьох помилок, економічно використовувати наявні ресурси в процесі знаходження раціонального балансу між централізацією та децентралізацією публічного управління [3, с. 296, 299].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські вчені (І.І. Бодрова, П.М. Любченко, В.Ф. Погорілко, С.Г. Серьогіна, Ю.М. Тодика й ін.) у своїх ґрунтовних працях акцентують увагу на різноманітних елементах організації та діяльності органів муніципальної влади в європейських країнах і в Україні. Варто відмітити роботи Ю. Козюри, в яких розглядається місцеве врядування в Канаді, взаємини органів влади федерального рівня і суб'єктів федерації, структуру та склад

муніципальних установ, тенденції та закономірності розвитку органів влади на місцях [3]. У контексті обраної тематики доцільно вивчити роботи канадських правників (J.Martin, L. Miljan, G.Paget, Z. Spicer, B. Walisser й ін.), які досліджують еволюцію муніципальної влади й її правову природу, а також звертають увагу на нагальні проблеми у сфері місцевого управління.

Невирішені раніше проблеми. Разом з тим, як свідчить аналіз вітчизняної доктрини муніципального права, такий елемент організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді, як основи, досліджено досить фрагментарно.

Мета статті полягає у визначенні основ організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді та виявленні характерних рис і особливостей правової, територіальної та матеріально-фінансової основ.

Виклад основного матеріалу. В українській науці муніципального права під основами організації і діяльності органів публічної влади розуміється система зовнішніх чинників, які виступають в якості необхідних умов їх існування та ефективного функціонування. За об'єктивним складом основи організації та діяльності органів публічної влади класифікують на правову, територіальну та матеріально-фінансову. Якщо правова – це система правових норм, яка є юридичною підставою організації та діяльності органів публічної влади, то територіальна основа охоплює природний і соціальний потенціал географічного простору, що перебуває під юрисдикцією органів влади. У свою чергу матеріально-фінансова основа включає сукупність об'єктів власності, які забезпечують діяльність органів публічної влади [4, с. 73–75].

Специфіка основ організації та діяльності муніципальних органів в Канаді зумовлена запровадженням федеративної форми політико-територіального устрою, яка передбачає функціонування, так званого, «багаторівневого управління» як методу розподілу влади між Союзом і суб'єктами федерації.

Правова основа організації та діяльності муніципальних органів складається з трьох рівнів:

І). Федеральний рівень. Вперше порядок міжурядових відносин було встановлено в Розділі VI «Розподіл законодавчої влади» Акту про Британську Північну Америку 1867 р. (з 1982 р. Конституційний Акт 1867 р.). Відповідно до цього Розділу (п. 8 ст. 92) приймати закони щодо муніципальних установ входить до компетенції Законодавчих зборів кожної провінції [5]. За думкою канадських науковців, ці конституційні норми є дуже важливими, оскільки вони є формальною підставою автономії муніципалітетів [6, р. 7]. Наразі в Канаді продовжується процес обговорення місця муніципальних утворень в канадській федеральній системі через призму їх конституційного визнання, адже переважна більшість канадців живуть в містах, проблеми яких вже вийшли за рамки локальності. Проте досягнутий більше 100 років тому конституційний статус-кво і досі зберігається. Причини такої ситуації полягають як в різко негативній реакції провінцій на будь-які спроби щодо легалізації федерально-муніципальних взаємин, так і в незацікавленості муніципалітетів (крім тих, що представляють інтереси корінних народів) в конституційному визнанні. Особливість ставлення муніципалітетів до цього процесу зумовлена і тим, що вони бачать конституційне визнання як спосіб вирішення своїх фінансових проблем [7].

Незважаючи на відсутність в Конституції Канади чітких норм про федерально-муніципальні взаємини, Союз і муніципалітети контактують неформально. Така співпраця здійснюється в трьох напрямках – політичному, адміністративному та фінансовому. Політична взаємодія полягає в проведенні консультацій, діалогів, круглих столів, переговорів між представниками федеральної влади та муніципалітетів. Наприклад, результатами політичної взаємодії є співробітництво на рівні Федерації Муніципалітетів Канади та Зборів Мерів Великих Міст, які є форумом для обговорення різноманітних спільних проєктів і важливими лобістськими групами, здатними працювати безпосереднє з федеральним урядом [8]. Адміністративна співпраця втілюється в бюрократичні взаємини, які включають контакти муніципалітетів зі спеціалізованими федеральними департаментами (транспорт, інфраструктура, людських ресурсів і розвитку

Канади тощо). Щодо фінансового співробітництва, воно передбачає фінансування федерацією програм соціально-інфраструктурного розвитку місцевих громад, і укладання угод щодо надання публічних послуг місцевому населенню [9].

Останній напрям взаємодії виходить із Частини III «Вирівнювання можливостей і регіональні нерівності» Конституційного акту 1982 р. Зокрема, ст. 36 фіксує зобов'язання органів федерального та провінційного рівнів сприяти забезпеченню рівності можливостей для всіх канадців в їх прагненні до благополуччя й економічному розвитку з метою скорочення нерівних можливостей, а також надавати в розпорядження всіх канадців якісні послуги, які здійснюють основні публічні служби [5]. На сьогодні це конституційне положення найчастіше реалізується через наступні форми федерально-муніципальної співпраці:

1) діяльність Іпотечної і житлової корпорації Канади, мета якої полягає в спільній з муніципалітетами роботі щодо розробки та впровадження підзаконних актів задля виконання програми «План забезпечення житлом». Дана програма надає канадцам доступ до широкого вибору якісного й екологічного житла та створює активні та здорові громади й міста по всій країні [10];

2) впровадження федеральної стратегії щодо розвитку транспортної інфраструктури території окремих громад, реалізація якої відбувається спільно Урядом Канади та відповідними муніципалітетами на підставі Акту про транспорт Канади. Так, тільки за останні роки 435 млн. доларів було спрямовано на розвиток залізничної мережі Великого Торонто (провінція Онтаріо), 80 млн. доларів для поліпшення національної і муніципальної транспортної інфраструктури в Північно-Західних Територіях, 100 тис. доларів надано муніципалітету Оттави (провінція Онтаріо) для вирішення проблем міських заторів, зменшення забруднення повітря, зниження викидів парникових газів і вдосконалення пасажирської транспортної системи [11];

3) функціонування Королівської канадської кінної поліції, яка безпосереднє надає поліцейські послуги 150 муніципалітетам. Правовою основою даного виду федерально-муніципальних відносин є Акт про Королівську

канадську кінну поліцію, акти про поліцію відповідних суб'єктів федерації, угоди про застосування Королівської канадської кінної поліції. Наприклад, відповідно до Угоди про відділ муніципальної поліції (Британська Колумбія) Королівська канадська кінна поліція здійснює функцію муніципальної поліції, сприяє здійсненню правосуддя та введенню в дію законів [12];

4) фінансування програм щодо розвитку міст. Зокрема, в рамках програм федерального департаменту Західної Економічної Диверсифікації Канади місто Принс-Руперт (Британська Колумбія) отримало \$ 2 млн. доларів на побудову нової пристані і відкритого хвилерізу на Кау-Бей, а місто Нельсон (Британська Колумбія) 600 тис. доларів на оновлення технологічних об'єктів Коледжу Селкірка [13].

II). Рівень суб'єктів федерації. Відповідно до Конституційного Акту 1867 р. (п. 8 ст. 92 Розділ VI) становище самоврядування залежить від політичної волі провінцій, адже Законодавчі збори кожної провінції компетентні приймати закони щодо муніципальних установ. У той же час, на відміну від Законодавчих зборів десяти провінцій, Законодавчі збори трьох територій в силу делегованих федерацією повноважень регламентують організацію та діяльність місцевих інституцій на основі відповідних актів про території (п. «е» ст. 18 (1) Акту про Юкон, п. «g» ст. 23 (1) Акту про Нунавут, п. «е» ст. ст. 18 (1) Акту про Північно-Західні Території). За об'єктом і суб'єктом регулювання законодавчі акти, які приймаються провінціями і територіями, поділяються на акти загального, спеціального і приватного застосування. Наприклад, статус муніципалітетів в провінції Квебек регламентується: - загальним актом – Муніципальним Кодексом Квебеку; - спеціальним актом – Актом про міста і населенні пункти; - приватними актами – Актом про Північні села та регіональний уряд Катівік, Актом про села Крі та село Наскапі, Актом про Національний Уряд Крі [14].

Якщо узагальнити законодавчі акти про муніципальне управління провінцій та територій, то можна зробити висновок про те, що предмети відання, які уповноважені регламентувати місцеві органи влади, універсальні, а їх обсяг залежать від статусу муніципалітету. Це

управління такими сферами, як: сільське господарство, аеропорти, громадський транспорт, послуги швидкої медичної допомоги і пожежної служби, контроль за тваринами, видача бізнес-ліцензії, утримання кладовищ, культурних об'єктів (музеїв, бібліотек) і баз відпочинку, подолання наслідків надзвичайних ситуацій та катастроф, міське планування землекористуванням і парками, вуличне освітлення і комунальні послуги, туризм тощо (Частина 7 Муніципального Акту провінції Манітоба, ст. 35 Акту про муніципалітети провінції Ньюфаундленд і Лабрадор, Частина «Місцевий благоустрій» Акту про муніципалітети провінції Нью-Брансуїк, Частина III Акту про міста, населенні пункти, селища Північно-Західних територій та території Нунавут) [15; 16; 17; 18].

III) Локальний рівень. Прийняті муніципалітетами підзаконні акти, для набуття чинності яких потребуються затвердження компетентним органом влади суб'єкта федерації (ст. 450 Акту про муніципальне управління провінції Нової Шотландії; ст. 219 Муніципального Акту території Юкон) [19; 20]. Зважаючи на це, в канадській правовій доктрині відмічається той факт, що Канада є однією з найбільш децентралізованих федерацій з точки зору відносин між федеральним урядом і провінціями (територіями) та одночасно найбільш централізованою з точки зору відносин між провінціями (територіями) і місцевими органами влади [21]. При цьому канадські науковці називають режим діяльності муніципалітетів «відкритим акціонерним товариством», створеним урядом у політичних цілях з метою контролю за місцевою владою. Разом з тим, існує розуміння, що сьгоднішні де-юре провінційно-локальні взаємини не в змозі адекватно забезпечити громади необхідними повноваженнями та фінансовими ресурсами, які дозволять надавати якісні сервісні послуги місцевому населенню. Зокрема, на цю проблему в одному із своїх рішень вказав Верховний суд Канади, постановивши, що законодавчу і виконавчу політику найкраще проводити не тільки на рівні управління, який є ефективним, а й на рівні – найближчим до громадян і найбільш чутливо реагуючим на їхні потреби, зумовлені місцевими особливостями і різноманітністю населення [22].

Розглядаючи територіальну основу організації та діяльності муніципалітетів, варто відмітити, що законодавчі акти, ухвалені Парламентом Канади, парламентами провінцій та територій, діють на всій території суб'єкта федерації. У таких актах містяться положення про статус муніципалітету та його зміну, порядок формування і роботи представницького і виконавчого органів муніципалітету, компетенція і акти, які ухвалюють муніципалітети для її реалізації, а також різноманітні форми державного контролю, зокрема адміністративного (ст. 103 «Призначення адміністратора» Муніципального Акту провінції Манітоба) та фінансового (ст. 186 Акту про муніципалітети провінції Саскачеван) [15; 23]. Крім того, в цих актах передбачено право суб'єкта федерації надавати публічні послуги муніципалітету в певних сферах (ст. 22 (1) Муніципального Акту провінції Онтаріо) [24]. У свою чергу, підзаконні акти, прийняті муніципалітетами, застосовуються тільки в межах певного муніципалітету (ст. 3(1) «Географічне застосування підзаконних актів» Хартії міста Вінніпег) [25].

Фінансова основа організації та діяльності муніципальної влади є подібною. Муніципалітети мають власний бюджет, який вводять відповідні ради (ст. 35 Акту про Муніципалітети провінції Острова Принца Едварда) [26]. Крім федеральних програм, спрямованих на конкретні соціально-інфраструктурні муніципальні проекти, фінансова основа організації та діяльності муніципальної влади складається із наступних надходжень:

1) місцевих податків: податків на нерухомість та майно; зборів за надання дозволів та ліцензій; споживчих податків (за споживання товарів та послуг) тощо [27]. Наприклад, Акт про муніципальне управління провінції Альберта Частина X «Оподаткування» закріплює податок на власність (Розділ 2), податок на ведення бізнесу (Розділ 3), оподаткування зон активності підприємництва (Розділ 4), спеціальний податок (Розділ 5), податок на обладнання для буріння свердловин (Розділ 6), податок на місцеве покращення (Розділ 7), податок на оздоровлення

(оновлення) землі (Розділ 8), податок, не пов'язаний із оздоровленням (оновленням) землі (Розділ 9) [28]. На сучасному етапі спостерігається подальша фінансова деволуція (децентралізація). Так, у федеральному бюджеті передбачено розділення доходів з податку на газ (газолін) з муніципалітетами. На федеральному рівні існує фіксований податок 10 центів з кожного літру газоліну, а три муніципалітету – Ванкувер, Вікторія і Монреаль стягують податки 11, 3,5 і 3 цента за літр газоліну, відповідно [29];

2) міжбюджетних трансфертів, які поділяють на нецільові (можуть використовуватися муніципалітетами на будь-які цілі), та на цільові (кошти фінансуються на конкретну місцеву послугу або програму). Наразі значимість міжбюджетних трансфертів, які в основному надходять з провінційних урядів, впала і становить менше 20% від загальної суми муніципальних доходів [30].

Висновки. Підсумовуючи вище зазначено, варто вказати наступне. Одним із елементів організації та діяльності муніципальних органів влади Канади є основи. Важливим фактором впливу на формування змісту основ організації та діяльності муніципальних органів влади стало запровадження моделі «багаторівневого управління» в Канаді. Правову основу складають норми Конституційного Акту 1867 р., окремих актів Парламенту (федеральний рівень), законодавчі акти провінцій та територій (рівень суб'єктів федерації) та підзаконні акти муніципалітетів (локальний рівень). Щодо територіальної основи організації та діяльності муніципалітетів, то органи влади федерації, суб'єктів федерації та муніципальні установи ухвалюють відповідні акти з урахуванням різноманітних кількісних і якісних показників підвладної території. Для ефективного функціонування муніципальних органів влади створено необхідні матеріальні і фінансові умови, які забезпечуються федеральними програмами, міжбюджетними трансфертами і місцевими податками.

Список використаних джерел:

1. Реформи під мікроскопом: 2015 рік / за ред. В. В. Міського, О. М. Галушки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://trg.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/Reforms_under_the_microscope_UKR.pdf.
2. Your Guide to Municipal Institutions in Canada [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.fcm.ca/Documents/tools/International/Your_Guide_to_Municipal_Institutions_in_Canada_EN.pdf.
3. Козюра Ю. Основні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Канаді на рубежі ХХ-ХХІ століть / Ю. Козюра // Вісник Національної академії управління при Президентіві України. – 2004 . – № 2. – С. 296–300.
4. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / за ред. С. Г. Серьогіної. – Х. : Право, 2011. – 364 с.
5. The Constitution Acts 1867 to 1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/const/page-4.html#h-19>.
6. Local Government in Canada / C. Richard Tindal, Susan Nobes Tindal, Kennedy Stewart and Patrick J. Smith. – Eighth Edition. – Nelson Education Ltd., 2009. – 528 p.
7. Municipalities, the Constitution, and the Canadian federal system [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.loppar.gc.ca/content/loppar/researchpublications/bp276-e.htm>.
8. Big City Mayors' Caucus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fcm.ca/home/about-us/big-city-mayors-caucus.htm>.
9. Berdahl L. The Federal Urban Role and Federal-Municipal Relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ppm-ppm.ca/SOTFS/Berdahl.pdf>.
10. A Guide for Canadian Municipalities for the Development of a Housing Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cmhc-schl.gc.ca/en/inpr/afhoce/afhoce/tore/tore_003.cfm.
11. Transport Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.tc.gc.ca/eng/menu.htm>.
12. Municipal police unit agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://federalisme.g3univ.org/files/sites/25/2015/12/Municipal-2.pdf>.
13. Western Economic Diversification Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wd-deo.gc.ca/eng/home.asp>.
14. Municipal code of Québec cities and towns. Act respecting Northern villages and the Kativik regional government, Act the Cree villages and the Naskapi village, Act an act respecting the Cree Nation Government [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/>.
15. The Municipal Act (MB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/ccsm/m225e.php>.
16. Municipalities Act (NL) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.assembly.nl.ca/legislation/sr/statutes/m24.htm>.
17. Municipalities Act (NB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.canlii.org/en/nb/laws/stat/rsnb-1973-c-m-22/latest/rsnb-1973-c-m-22.html>.
18. Consolidation of cities, towns and villages Act (NT) (NU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gov.nu.ca/sites/default/files/gnjustice2/justicedocuments/Consolidated%20Law/Current/635302392195156250-2143437484-consRSNWT1988cC-8.pdf>.
19. Municipal Government Act (NS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nslegislature.ca/legc/statutes/municipal%20government.pdf>.
20. Municipal Act (YT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gov.yk.ca/legislation/acts/municipal_c.pdf.
21. Simeon R. and Papillon M. The division of powers and responsibilities in Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thomasfleiner.ch/files/categories/IntensivkursII/Canadag2.pdf>.

22. Lidstone D. Assessment of the Municipal Acts of the Provinces and Territories [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.fcm.ca/Documents/reports/Assessment_of_the_Municipal_Acts_of_the_Provinces_and_Territories_EN.pdf.
23. The Municipalities Act (SK) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qp.gov.sk.ca/documents/English/Statutes/Statutes/M36-1.pdf>.
24. Municipal Act (ON) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ontario.ca/laws/statute/01m25>.
25. The City of Winnipeg Charter [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/municipal/c03902e.php>.
26. Municipalities Act (PE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gov.pe.ca/law/statutes/pdf/m-13.pdf>.
27. Makarenko J. Local Government in Canada: Organization & Basic Institutions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mapleleafweb.com/features/local-government-canada-organization-basic-institutions>.
28. Municipal Government Act (AB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.qp.alberta.ca/1266.cfm?page=m26.cfm&leg_type=Acts&isbncln=9780779756155&display=html.
29. Government taxes on gasoline [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nrcan.gc.ca/energy/fuel-prices/4939>.
30. Slack E. Provincial-Local Fiscal Transfers in Canada: Provincial Control Trumps Local Accountability [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/bp276-e.htm>.

References

1. Reformy pid mikroskopom: 2015 rik / za red. V. V. Miskoho, O. M. Halushky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/Reforms_under_the_microscope_UKR.pdf.
2. Your Guide to Municipal Institutions in Canada [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.fcm.ca/Documents/tools/International/Your_Guide_to_Municipal_Institutions_in_Canada_EN.pdf.
3. Yu. Koziura, Osnovni tendentsii rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v Kanadi na rubezhi XX-XXI stolit / Yu. Koziura // Visnyk Natsionalnoi akademii upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. – 2004. – No. 2. – Pp. 296-300.
4. Derzhavne budivnytstvo i mistseve samovriaduvannia v Ukraini : pidruchnyk / za red. S. H. Serohinoi. – Kh. : Pravo, 2011. – 364 p.
5. The Constitution Acts 1867 to 1982 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/const/page-4.html#h-19>.
6. Local Government in Canada / C. Richard Tindal, Susan Nobes Tindal, Kennedy Stewart and Patrick J. Smith. – Eighth Edition. – Nelson Education Ltd., 2009. – 528 p.
7. Municipalities, the Constitution, and the Canadian federal system [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/bp276-e.htm>.
8. Big City Mayors' Caucus [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.fcm.ca/home/about-us/big-city-mayors-caucus.htm>.
9. Berdahl L. The Federal Urban Role and Federal-Municipal Relations [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ppm-ppm.ca/SOTFS/Berdahl.pdf>.
10. A Guide for Canadian Municipalities for the Development of a Housing Action Plan [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.cmhc-schl.gc.ca/en/inpr/afhoce/afhoce/tore/tore_003.cfm.
11. Transport Canada [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.tc.gc.ca/eng/menu.htm>.
12. Municipal police unit agreement [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://federalisme.g3univ.org/files/sites/25/2015/12/Municipal-2.pdf>.

13. Western Economic Diversification Canada [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.wd-deo.gc.ca/eng/home.asp>.
14. Municipal code of Québec cities and towns. Act respecting Northern villages and the Kativik regional government, Act the Cree villages and the Naskapi village, Act an act respecting the Cree Nation Government [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/>.
15. The Municipal Act (MB) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/ccsm/m225e.php>.
16. Municipalities Act (NL) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.assembly.nl.ca/legislation/sr/statutes/m24.htm>.
17. Municipalities Act (NB) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.canlii.org/en/nb/laws/stat/rsnb-1973-c-m-22/latest/rsnb-1973-c-m-22.html>.
18. Consolidation of cities, towns and villages Act (NT) (NU) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.gov.nu.ca/sites/default/files/gnjustice2/justicedocuments/Consolidated%20Law/Current/635302392195156250-2143437484-consRSNWT1988cC-8.pdf>.
19. Municipal Government Act (NS) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nslegislature.ca/legc/statutes/municipal%20government.pdf>.
20. Municipal Act (YT) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.gov.yk.ca/legislation/acts/municipal_c.pdf.
21. Simeon R. and Papillon M. The division of powers and responsibilities in Canada [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.thomasfleiner.ch/files/categories/IntensivkursII/Canadag2.pdf>.
22. Lidstone D. Assessment of the Municipal Acts of the Provinces and Territories [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.fcm.ca/Documents/reports/Assessment_of_the_Municipal_Acts_of_the_Provinces_and_Territories_EN.pdf.
23. The Municipalities Act (SK) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.qp.gov.sk.ca/documents/English/Statutes/Statutes/M36-1.pdf>.
24. Municipal Act (ON) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.ontario.ca/laws/statute/01m25>.
25. The City of Winnipeg Charter [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/municipal/c03902e.php>.
26. Municipalities Act (PE) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.gov.pe.ca/law/statutes/pdf/m-13.pdf>.
27. Makarenko J. Local Government in Canada: Organization & Basic Institutions [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mapleleafweb.com/features/local-government-canada-organization-basic-institutions>.
28. Municipal Government Act (AB) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.qp.alberta.ca/1266.cfm?page=m26.cfm&leg_type=Acts&isbncln=9780779756155&display=html.
29. Government taxes on gasoline [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.nrcan.gc.ca/energy/fuel-prices/4939>.
30. Slack E. Provincial-Local Fiscal Transfers in Canada: Provincial Control Trumps Local Accountability [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/bp276-e.htm>.